

Теон ЦИНГО

ЈНУ Институт за национална историја – Скопје

„КОГА НЕПРАВДАТА СТАНУВА ЗАКОН, ОТПОРОТ СТАНУВА ДОЛЖНОСТ“*

СКОПСКИОТ БИСКУП Д-Р СМИЉАН ФРАЊО ЧЕКАДА

Abstract: *The article discusses the work of Dr. Smiljan Franjo Cekada, the Catholic bishop of Skopje, Macedonia in the period between 1940 and 1970. While holding this post Cekada managed to create strong ties with the local population and clergy from various denominations, but simultaneously he opposed each form of government in this region whenever he felt that human rights and freedom were jeopardized. He received the greatest recognition of his life for rescuing Jews from deportation and physical liquidation posthumously when he was recognized as „Righteous among the Nations“.*

Key words: *Dr. Smiljan Franjo Cekada, bishop, Catholic church in Macedonia, Second World War, occupation of Macedonia, Vladimir Zidovec, deportation of the Jews from Macedonia, Righteous among the Nations, clash with the communist authorities, Pope John XXIII*

Врските помеѓу Македонија и католичкиот свет датираат уште од десеттиот век, пред Големата шизма во 1054 година, со крунисувањето на цар Самоил од страна на претставници на папата Григориј V. Подоцна тие врски се продлабочуваат преку католичката пропаганда во Македонија, прогласувањето на Кукушката унија, врските помеѓу истакнати членови на Македонската револуционерна организација и Ватикан, но и преку дејноста на Македонската католичка лига.¹ Уште еден

---

* Оваа мисла најчесто му се препишува на американскиот претседател Томас Џеферсон, меѓутоа не постојат докази дека тој ја напишал или ја искажал на јавен настап. Покрај Џеферсон, мислата му се препишува и на Нелсон Мендела, претседателот на Јужна Африка.

¹ Теон Цинго, „Македонската католичка лига“, Балканот: Луѓе, војни и мир – Материјали од меѓународната научна конференција по повод 65 години од основањето на Институтот за национална историја (Скопје, ИНИ: 2015), 463-473.

значаен сегмент за оваа континуирана поврзаност секако е создавањето на Скопската диоцеза во 1656 година и нејзиното постоење до денес.

Д-р Смиљан Фрањо Чекада живеел и дејствувал во Македонија три декади, но во македонската и балканската историографија до овој момент не е напишан ниту еден научен труд кој би им пристапил на неговите животни премрежиња обвиени со македонскиот непокор и неговата улога во таа борба без крај. Имено, Смиљан Чекада бил назначен за бискуп во Скопје во 1940 година и од таа позиција дејствувал триесет години, до неговото назначување за надбискуп на Врбосна со седиште во Сараево. Во текот на неговото живеење во Македонија се смениле три државни уредувања и три различни форми на власт, Кралството Југославија, германско-бугарско-италијанската окупација и поделбата на Македонија и поствоената Југославија предводена од Комунистичката партија. Тоа што е заедничко за сите овие владејачки структури со ова поднебје е фактот што Смиљан Чекада бил во немилоост на сите нив, но, како негова лична определба и одлучност, тој секогаш бил на страната на македонскиот народ и континуирано се борел против неправдите од различен вид.

Д-р Смиљан Фрањо Чекада е роден на 29 ноември 1902 година во градот Доњи Вакуф, во средишниот дел на Босна и Херцеговина. Во 1925 година се заредил како свештеник во Врбосанската надбискупија, а набргу потоа бил испратен на Папскиот универзитет Грегоријана во Рим кадешто докторирал и се вратил во Сараево. Во главниот град на Босна и Херцеговина работел како учител по веронаука, а во периодот помеѓу 1928 и 1933 година бил уредник на списанието „Католички тједник“. На 18 август 1940 година бил именуван за Скопски бискуп. Таа функција ја извршувал сè до 1970 година кога заминал во Сараево за да дејствува како резиденцијален надбискуп на Врбосанската бискупија.² По Втората светска војна, во периодот помеѓу 1946 и 1951 година, од страна на папата бил назначен и за апостолски администратор на Бањалучката бискупија. Починал на 18 јануари 1976 година во Сараево, а неговиите мошти од 2011 година се наоѓаат во катедралата Пресвето Срце Исусово во истоимениот град.

Проширувањето на Втората светска војна кон југ и нејзиното апсорбирање на Балканскиот Полуостров иницирало нови предизвици

---

² Покрај назначувањето за Скопско-призренски бискуп и Врбосански надбискуп, во текот на неговиот живот д-р Смиљан Фрањо Чекада бил именуван и за титуларен бискуп на Фарбаутус и Тибузабетум, диоцези кои немале верници, односно се наречени „мртви диоцези“. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bekada.html> (пристапено на 7 јули 2019 год.)

за Македонците. Македонија била окупирана и поделена на два дела со кои управувале германски, италијански и бугарски окупациски трупи и нивни чиновнички апарати. Новосоздадената Независната држава Хрватска и Бугарија, како држави сојузнички во Втората светска војна, отвориле свои дипломатски претставништва во Софија и во Загреб. Кон крајот на јули 1941 година во Софија бил испратен Владимир Жидовец³ кој на 1 август истата година ги предал акредитивните писма во кои било наведено дека поглавникот на Независната држава Хрватска, д-р Анте Павелиќ,⁴ го назначува за негов вонреден пратеник и ополномоштен министер во Бугарија. Пет месеци по окупацијата на Македонија и навлегувањето на германските и бугарските трупи, на 4 септември 1941 година се случила средба помеѓу амбасадорот Жидовец и Иван Томас, секретарот на бискупот Смиљан Чекада. Таа средба е особено интересна бидејќи се случила во период кога, од една страна, бугарската централна власт во Софија, но и административниот апарат кој постепено бил воспоставуван во Македонија, со сите сили се труделе да ја претстават окупацијата помеѓу населението во Македонија како ослободителен процес, но и пред нивните сојузници, и, од друга страна сè уште не била започната ослободителната борба на македонскиот народ на 11 октомври 1941 година.⁵

---

³ Владимир Жидовец (1907-1948), хрватски општественик и дипломат. Роден е во Карловац. Докторирал право на универзитетите во Загреб и Виена. Бил силен приврзаник на идејата за независна Хрватска и раководител на усташката организација во Карловац. Во периодот помеѓу 1941 и 1943 година ја извршувал функцијата амбасадор на Независната држава Хрватска во Софија, Бугарија. По Втората светска војна избегал во Џенова, Италија, но е уапсен и предаден на југословенските власти. Во 1948 година бил стрелан во Загреб.

⁴ Анте Павелиќ (1889-1959), хрватски адвокат, политичар и лидер на Усташката организација и на Независната држава Хрватска. Роден е во Брадина, Босна и Херцеговина. Во 1927 година бил присутен во Скопје за време на Студенскиот процес во улога на бранител на обвинетите членови на ММТРО. Во 1929 година во Софија во името на Усташката организација ја потпишал таканаречената Софиска декларација за соработка помеѓу усташите и ВМРО. За време на Втората светска војна негов личен советник му бил Иван Михајлов. По завршувањето на војната избегал во Австрија, а потоа во Аргентина кадешто врз него бил извршен атентат. Починал во Мадрид, Шпанија поради компликации на раните добиени од атентатот.

⁵ Во македонската историографија датумот 11 октомври 1941 година е прифатен како почеток на народно-ослободителната борба на македонскиот народ со акциите кои се случиле во Прилеп и Куманово. Меѓутоа, тој наратив бил континуирано користен, а присутен е и денес, иако, за волја на вистината првата акција против окупаторските власти се случила во август 1941 година организирана од страна на Скопскиот партизански одред, додека на територијата на етногеографска

На средбата, според извештајот на Жидовец кој го испратил до Загреб, Томас му предал писмо⁶ кое било напишано од страна на Смиљан Чекада. Во разговорот помеѓу секретарот на скопскиот бискуп и дипломатскиот претставник, Томас ги пренел зборовите на Чекада: „Во Македонија владее незадоволство од сегашниот бугарски режим и сè почесто се јавуваат гласови за автономна или самостојна Македонија. „’Далеку од Србите и Бугарите““, тоа би можело да биде геслото на тие луѓе. Неодамна во Скопје за време на прошетката се случи инцидент на шеталиштето. Некои младинци почнаа да извикуваат: „’Доле централистичка Бугарија, да живее слободна Македонија““. Полицијата ги затвори, а што се случи со нив, тоа не знам. Причината за таквото расположение сметам дека е тоа што бугарските власти, особено пониските чиновници, постапуваат злонамерно и бараат безброј одвишни и досадни формалности (многу полошо од српскиот режим). Потоа различни полициски мерки, а и доушничкиот систем е неподнослив“.⁷ Во продолжението на разговорот Томас му се пожалил на Жидовец дека бугарската власт во Македонија со недоверба и многу лошо се однесува кон католиците, најголем дел од нив Хрвати, притоа не правејќи разлика помеѓу Хрватите и Србите. „Ние“, истакнал Томас, „сме непријатели на Србите, затоа што ги запознавме како блиски соседи. Кога би биле во такво соседство со Бугарите, можеби нашиот однос не би бил подобар“.⁸ На крајот од извештајот амбасадорот ја навел својата забелешка дека Томас не ги согледувал работите мирно, ниту можел да ги процени од пошироко опкружување. И, поради тоа, Жидовец имал намера што поскоро да се упати во Скопје за да ги согледа работите од прва рака, како и да се запознае со проблемите на тамошните католици.⁹

А проблемите со кои се соочувал Смиљан Чекада како духовен лидер на католичкото население во Македонија¹⁰ и на Косово, биле разноврсни. Тој постојано имал опструкции од страна на бугарските и италијанските власти кои варираше од административни дозволи за одржување свечености и регулирање на имотно правните односи, до

Македонија првата акција била превземена на 27 јуни 1941 година од страна на Иван Козарев во близината на Добриништа, во пиринскиот дел на Македонија.

⁶ Писмото не е сочувано.

⁷ *Poslanstvo NDH u Sofiji*, Diplomatski izvještaji 1941-1945, priledila Nada Kisić Kolarović, том 1, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003), 28.

⁸ Исто, 29.

⁹ Исто.

¹⁰ Според оценките, на територијата на вардарскиот дел на Македонија, живееле околу 2000 католици. Околу 400 од нив биле Хрвати по националност, додека од останатите најголемиот дел го сочинувале Албанци.

одлуката за иселување на 6000 католици од Косово и Македонија на територијата на Независната држава Хрватска.¹¹ Еден таков инцидент се случил во јуни 1942 година кога за време на една процесција која требала да се одржи во Скопје, вооружени бугарски полицајци го опколиле дворот на Католичката црква и им забраниле на верниците да ја извршат процесијата. Откако насобраниот народ започнал да протестира, бугарските војници ги принудиле насобраните да влезат повторно во црквата, па веднаш потоа да ги присили да се разотидат, иако католичката бискупија побарала и добила одобрение за организирање и одржување на процесијата. Смиљан Чекада веднаш потоа доставил писмен протест до обласниот и полициски управник Антон Козаров, а набрзо планирал и да замине во Софија каде што ќе го изнел својот протест пред папскиот делегат Мацоли. Во Извештајот кој ги содржи информациите за овој настан и за протестите на бискупот Чекада, е наведена и информацијата дека Рустем Рустембеговиќ, Албанец од Скопје, истакнал дека во Македонија имало огромно незадоволство од бугарските власти, дека постои опасност од востание, како и тоа дека младината во Македонија била комунистичка, додека возрасните посакувале автономија под водство на Иван Михајлов. Во контекст на Смиљан Фрањо Чекада и неговиот однос со бугарската власт, Рустембеговиќ истакнал дека Бугарите не можат да го поднесат бискупот Чекада и дека на секој начин посакуваат да го отстранат.¹² Смиљан Чекада веројатно ги црпел храброста и одлучоста од институцијата која ја претставувал, Католичката црква. Тој јасно и недвосмислено истакнувал дека Бугарија не би можела да ја припои Македонија, затоа што созрела македонската самосвест. Таа самосвест кај Македонците резулирала со тоа тие да не чувствуваат припадност и лојалност кон бугарската држава. „Македонците не се чувствуваат ниту како Бугари, ниту како Срби, туку едноставно само како Македонци“ – истакнал Чекада.¹³

Во јуни 1942 година Владимир Жидовец заминал во Скопје за да се запознае одблизу со приликите. На 19 истиот месец тој имал средба

---

¹¹ Идејата за преселување на 6000 католици од Македонија и Косово ја дал Смиљан Фрањо Чекада. Основниот мотив за таа акција би можел да се лоцира во незадоволството кое владеело помеѓу тоа население кое во најголем дел живеело во западните делови на Македонија и на Косово кои во тој период биле под италијанска окупациска власт. За таа акција Чекада побарал помош и од амбасадорот Жидовец кој започнал дипломатска акција за преселување на католиците, но не постојат информации за нејзината реализација.

¹² *Poslanstvo NDH u Sofiji*, том 1, 515-516.

¹³ Исто, 523; Nada Kisić Kolarović, *Zagreb – Sofija, Prijateljstvo pomjeri ratnog vremena 1941 – 1945*, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003), 244.

со Смиљан Чекада на која разговарале за состојбата во Македонија, односот на населението кон бугарските власти и условите во кои живееле католичките верници. Во текот на разговорот, освен тоа што Чекада навел дека Македонците не би можеле да бидат Бугари, ниту Срби, тој направил една паралела помеѓу Кралството Југославија и Бугарија во која го изнел својот став во контекст на македонското прашање. Имено, Чекада сметал дека на Србите не им успеало да го посрбат населението и дека за тој процес да биде завршен им недостасувале уште 20-30 години. Тој проценил дека и во случајот со Бугарија, односно наметнување на бугарскиот идентитет врз населението во Македонија, би биле потребни исто така 20-30 години. Според бискупот, населението не гледало кон властите низ призмата на националната припадност, туку врз основа на тоа какви биле стопанствените прилики и условите за живот. Чекада сметал дека населението за време на бугарската окупација живеело многу полошо отколку во времето на Краството Југославија и поради тоа незадоволството кон централната власт уште повеќе растело. *Меѓутоа, истакнал Чекада, „денес Македонците сè уште не веруваат во трајноста на оваа состојба. Тие преживеаја толку промени и толку мораа да пропагат, така што станаа многу сомничави“.*¹⁴ Во понатамошниот тек на разговорот тој ги искажал сите негативни сегменти на бугарската окупација на Македонија, притоа истакнувајќи ја корупцијата и погрешниот однос на локалните власти, како и константните непријателства помеѓу италијанските и бугарските власти кои се рефлектирале помеѓу населението, но се рефлектирале и во образовната и религиозната сфера.¹⁵

Незадоволството кое постоело кај Чекада од бугарските власти во Скопје било нотирано и во извештајот на Жидовец до Анте Павелиќ од јули 1942 година. Покрај известувањето за состојбата во Македонија, Жидовец го известил лидерот на НДХ дека и *д-р Чекада, инаку добар Хрват, спаѓа исто така помеѓу големите незадоволници од денешната состојба.*¹⁶ Интересно е тоа што, и покрај нагласувањето дека кога станува збор за Чекада тој е опишан од Жидовец како *добар Хрват*, амбасадорот воопшто немал добро мислење за скопскиот бискуп, пред сè поради неговиот став кон усташкиот режим во Хрватска. Тоа што му пречело на Жидовец бил цврстиот став на Смиљан Чекада да дејствува од позиција на католички свештеник, позиција која му создавала бројни

¹⁴ *Poslanstvo NDH u Sofiji*, том 1, 523.

¹⁵ Исто, 526, 526.

¹⁶ *Poslanstvo NDH u Sofiji*, Diplomatski izvještaji 1941-1945, priledila Nada Kisić Kolarović, том 2, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003), 48.

непријатели помеѓу Бугарите кои доминантно биле од православна вероисповед. Тој, напишал Жидовец, *завзема критички став кон денешното ново европско настојување, а особено кон Германија и националсоцијализмот и тоа повторно поаѓајќи од католички позиции. Тој има сличен став и кон денешна Хрватска, а особено кон усташкиот режим.*¹⁷ Таквиот став на бискупот можеби бил изненадувачки за хрватскиот дипломат, но уште во август 1940 година, пред проширувањето на Втората светска војна на Балканот, на првата проповед во Скопје откако бил назначен за бискуп Чекада говорел за праведност кон сите луѓе без разлика на нивната национална припадност или раса.¹⁸

Смиљан Чекада не останал на дистанца ниту во миговите кога се случувало собирањето на еврејското население од Македонија и неговата депортацијата во логорот на смртта – Треблинка. На 18 март 1943 година, во миговите кога Евреите од Битола, Скопје и Штип веќе биле донесени во Скопскиот монопол и се правеле последните подготовки за нивното патување во еден правец, германскиот генерален конзул во Скопје, Артур Вите, испратил извештај под наслов *Иселувањето на Евреите од Македонија* до Министерството за надворешни работи на Германија. Во документот конзулот известува за состојбата во Монополот, за лицата кои биле ослободени поради нивното италијанско државјанство, како и за ослободувањето на медицинскиот персонал и нивните семејства поради недостатокот на медицински кадар на територијата на Бугарија и окупираните области. Покрај овие информации, тој известува и за подготовките во врска со депортацијата на Евреите од Скопје. Кон крајот на документот Артур Вите се осврнува на отпорот на италијанските дипломатски претставници и на католичкиот бискуп во Скопје. Тој забележал: *„На денот на интернацијата бискупот д-р Смиљан Чекада упатил на начин и по тон навредливо писмо до полицискиот началник Богданов, во кое помеѓу другото ја нарекува акцијата против Евреите „болна појава“.*

*„Тој во категорична форма барал да се пуштат на слобода 31 Евреин, коишто во годините 1941, 1942 и 1943 се покрстиле... и барал неизоставно дозвола лично да ги посети Евреите во логорот или тоа да му се дозволи на неговиот ополномоштен претставник. На крајот му се заканувал на полицискиот началник дека тој ќе биде одговорен во случај ако спрема Евреите во логорот не се постапува човечно“.*¹⁹

¹⁷ Kisić Kolarović, Zagreb – Sofija, 245.

¹⁸ <http://db.yadvashem.org/righteous/family.html?language=en&itemId=4404816> (пристапено на 7 јули 2019 год.)

¹⁹ Жамила Колономос, д-р Вера Весковиќ – Вангели, *Евреите во Македонија во Втората светска војна*, том 2, (Скопје: МАНУ, 1986), 825.

Бискупот Чекада се обидел со сите сили и авторитетот којшто го уживал помеѓу локалното население во Скопје и помеѓу бугарските и германските власти да ја спречи депортацијата на дел од еврејското население од Македонија. Меѓутоа, тоа не било доволно. И, кога се соочил со реалноста дека не е во можност јавно да се спротистиави на тој грозоморен чин, притоа загрозувајќи го својот живот и функцијата која ја извршувал, аналогно на тоа и Католичката црква, одлучил да дејствува тајно. Користејќи ги просториите на Католичката црква во Скопје, Смиљан Чекада сокрил најмалку 5 еврејски деца, четири момчиња и едно девојче, и ги спасил од сигурната смрт која ги чекала во Треблинка. По депортацијата на Евреите од Македонија, Чекада го организирал тајното заминување на еврејските деца на Косово, кадешто биле сместени во просториите на католичките манастири Летница и Јањево. Денес се знаат имињата на само три Еврејчиња кои биле спасени од ликвидација, Шаул Гатењо (роден 1940 година), Алберто Мусафи (роден 1936 година) и Ерика Вајнгрубер.²⁰

Завршувањето на Втората светска војна и создавањето на Федеративна Народна Република Југославија претставувала нова етапа со предизвици во животот на бискупот Чекада. Новите власти со сите сили се труделе да ги стават верските организации под своја делумна, или како што било многу посакувано, целосна контрола. Ниту Католичката црква, односно д-р Смиљан Фрањо Чекада, не биле исклучок. Во јули 1946 година римскиот папа го назначил Чекада за административен управник на бискупијата во Бања Лука, функција која тој ја извршувал нерезидентно, односно тој продолжил да живее во Скопје, а два пати годишно патувал во Бања Лука. Неговите ставови по однос на верската слобода и правичност ги вознемирувале новите комунистички власти во Југославија, а особено во Босна и Херцеговина и во Македонија. Во текот на неговите патувања кои биле неопходни за да управува со Бањалучката бискупија Чекада во два наврати бил протеран од страна на властите. Првиот таков случај бил во 1950 година кога му било кажано дека во рок од 8 дена мора да ја напушти Бања Лука, а вториот пат се случил следната 1951 година кога му било наредено во рок од 24 часа да ја напушти Бања Лука, но и неговата родна Босна и Херцеговина. По првото протерување Смиљан Чекада напишал и едно протестно писмо до Јосип Броз Тито, но одговор никогаш не добил.²¹

²⁰ <http://db.yadvashem.org/righteous/family.html?language=en&itemId=4404816> (пристапено на 7 јули 2019 год.)

²¹ https://www.biskupija-banjaluka.org/?page_id=1581 (пристапено на 7 јули 2019 год.)

Откако властите на ФНРЈ одлучиле да создадат таканаречени „Сталешки свештенички здруженија“, позади чие создавање фактички требало да се спроведе контрола на властите врз клерот, односно да се намали влијанието на Ватикан и католичкото свештенство да биде повеќе приврзано кон Југославија, во 1952 година била одржана бискупска конференција на која бил донесен меморандум во кој се наведувало дека тие здруженија не би можеле да ги постигнат целите кои ги прокламираше, пред сè поради силната поврзаност на свештениците кои членувале во тие здруженија и комунистичката партија. Тој меморандум силно ги вознемирил духовите кај власта, па петмина бискупи, помеѓу кои и Смиљан Чекада, биле повикани на испрашување каде што биле обвинети дека ја користеле црквата за да дејствуваат политички и ја опструирале слободата на граѓаните да се обединуваат и дејствуваат во здруженија. Југословенските власти биле вознемирени до тој степен што испратиле и писмо до Ватикан кого го обвиниле дека се меша во внатрешните работи на ФНРЈ. Набрѓу потоа, откако веќе било јасно дека Ватикан ќе го прогласи надбискупот Алојзије Степинац²² за кардинал, а имајќи го предвид и судирот со католичкиот клер во рамките на државата, Југославија ги прекинала односите со Светата столица.²³

Смиљан Чекада бил следен од страна на сојузната УДБА, но и од страна на босанската и македонската тајна полиција. Како и многумина свештени лица кои дејствувале во рамките на Католичката црква, и Чекада честопати бил именуван како клероусташ или клерофашист, иако во текот на Втората светска војна тој не само што се спротивставувал на политиките на нацистичка Германија и нејзините сателити олицетворени во Независната држава Хрватска и Бугарија, туку во неколку наврати јавно и остро протестираше и го искажувал своето незадоволство, постапки кои во други случаи резултирале со острапување од позицијата или во најлош случај смрт. Меѓутоа, за полициските власти тоа не било доволен доказ, па Чекада бил следен и околу него била

---

²² Алојзије Степинац (1898-1960), загребски надбискуп и кардинал. Учествувал во Првата светска војна и го добил чинот потпоручник. Во 1930 година се заредил како свештеник. Во 1937 година бил назначен за загребски надбискуп. За време на Втората светска војна го поддржал создавањето на Независната држава Хрватска, но и протестираше против расните закони и односот на усташите кон Евреите, Ромите и Србите. По Втората светска војна бил осуден поради соработка со усташкиот режим, но по притисокот од Ватикан казната му била заменета со домашен притвор. Починал во 1960 година. Во 1998 година бил постхумно прогласен за маченик и беатификуван од страна на Папата Јован Павле II.

²³ Miroslav Akmadža, „The Position of the Catholic Church in Croatia 1945-1970“, *Review of Croatian History*, no. 1, (Zagreb: 2006), 104-105.

создадена широка мрежа на информатори кои го набљудувале секој негов чекор и ги известувале службите. Особено е интересно што кај политичките и полициските власти најмногу немир предизвикувало дејствувањето на Чекада во правец на создавање унија помеѓу католичкиот и православниот свет, правец кон кој се стремел и папата Јован XXIII,²⁴ поранешниот папски делегат во Бугарија. Сè до неговото заминување од Скопје во 1970 година, Чекада направил низа обиди за да стапи во контакт со македонски свештеници, а имал и неколку средби со првиот македонски архиепископ, Доситеј.²⁵ Честопати во разговорите во врска со постигнувањето унија во христијанскиот свет, Чекада знаел да каже дека тоа станало негова „животна мисија“.

Иако Чекада знаел дека е следен од страна на југословенските власти, тој продолжувал да дејствува кон целта којашто ја зацртал. Тој бил учесник на Вториот ватикански концил кој бил свикан од страна на папата Јован XXIII²⁶ на кој станало збор за промени во Католичката црква и согледување со предизвиците на иднината. Помеѓу другото, едно од основните прашања се насочувало кон потребата од модернизација на Црквата, односно воведувањето на други јазици за време на проповедите. Чекада имал свое излагање по тоа прашање во кое јасно и недвосмислено истакнал дека тој е свесен за потребните промени во рамките на Црквата, меѓутоа литургиите и понатаму морале да бидат извршувани на латински јазик, затоа што доколку се напуштел тој принцип Католичката црква би изгубила еден од елементите кој ги поврзува католиците ширум светот, односно тоа би можело да доведе до национална поделба како во случајот со православните цркви. *„На тој начин, Црквата Католичка...би се одрекла од своето веќе стекнато единство за да ги задоволи барањата на индивидуализмот или подобро кажано на безобзирниот партикуларизам и би го свела своето устројство – не само на подрачјето на литургијата – кон некои прастари и примитивни об-*

²⁴ Анџело Џузепе Ронкали (1881-1963), апостолски делегат во Бугарија во периодот помеѓу 1925 и 1934 година. Во периодот додека престојувал во Бугарија имал блиски контакти со раководството на ВМРО и бил нивен поддржувач. Во 1958 година бил прогласен за папа Јован XXIII. Починал во Ватикан.

²⁵ Димитар Стојковски (1906-1981), прв архиепископ и поглавар на возобновената Македонска православна црква. Роден е во Маврово. Се замонашил во 1924 година, а потоа заминал за Света Гора. Завршил богословија во Битола, а потоа дипломирал на Теолошкиот факултет во Белград. Во 1958 година бил избран со титула Архиепископ Охридски и Скопски и прв Митрополит Македонски. Починал во Скопје.

²⁶ Папата Јован XXIII починал за време на одржувањето на Концилот.

лици“.²⁷ Покрај оваа негова заложба Чекада побарал од највисоките свештеници во католичката хиерархија да побараат од Организацијата на Обединетите Нации да биде создадена една заедничка декларација за религиска слобода во сите држави во светот.²⁸

Кога се пишува научен труд за некоја личност, вообичаено е тој труд да завршува со смртта на таа индивидуа. Меѓутоа, во овој случај тоа не е така, затоа што најголемото признание коешто го добил д-р Смиљан Фрањо Чекада му е доделено постхумно, на 9 март 2010 година кога е прогласен за *Праведник меѓу народите* или *Праведник на светот*. Тоа претставува признание кое се доделува од државата Израел и Институтот Јад Вашем од Ерусалим за лица кои немаат еврејско потекло, но учествувале, ризикувајќи го својот живот, во спасувањето на Евреи од нивна депортација и физичка ликвидација од страна на нацистите и нивните соработници. На 11 март 2011 година на церемонијата на отварањето на Меморијалниот центар на Евреите од Македонија призначението „*Праведник меѓу народите*“ е предадено на неговите роднини.

Д-р Смиљан Фрањо Чекада, скопскиот бискуп, оставил неизбришлива трага не само помеѓу католичките верници во Македонија, туку и помеѓу голем дел од населението во Република Македонија. Со неговите постапки, како и со доделувањето на призначението „*Праведник меѓу народите*“, Смиљан Чекада докажал дека му припаѓа на светот, на секој поединец кој се стреми да ги ужива придобивките на слободата и можноста за самоопределување. Смиљан Чекада се спротиставувал на сите власти, без разлика на нивната политичка определба и политичко уредување, во секој момент кога сметал дека таа власт или нејзините претставници започнале да го газат човековото достоинство. Македонија и македонскиот народ треба да бидат горди што на ова парче тло живеел и дејствувал бискупот Чекада, постојаниот борец за слобода и право на сопствен идентитет. Во писмо до еден македонски свештеник Чекада напишал: „*Се надевам дека јуначки се носите со тегобите на животот. И верувам дека исправено одите, како и досега, по својот животен пат горд, што може да се опише со стиховите :*

*„Додека сонцето ми сјае
Од синото небо,
Јас не ви се предавам;*

²⁷ Smiljan Čekada, prilog raspravi o shemi "de sacra liturgia" (kasnije konstituciji Sacrosanctum Concilium), prijevod s latinskog: K. Veselić, 2-3.

²⁸ William Barnaby Faherty, S. J., *American Catholic Heritage – Stories of Growth*, (Kansas City: Sheed & Ward, 1991), 146.

*Ќе бидам свој човек,
Подготвен секогаш
Да се борам со илјадници“
/Изидор Полјак: Против илјада./²⁹*

Литература:

- Akmadža Miroslav, *The Position of the Catholic Church in Croatia 1945-1970*, Review of Croatian History, no. 1, Zagreb (2006).
- Kolarović Kisić Nada, Zagreb – Sofija, *Prijateljstvo po mjeri ratnog vremena 1941 – 1945*, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003).
- Колономос Жамила, д-р Весковиќ – Вангели Вера, *Евреите во Македонија во Втората светска војна*, том 1, (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1986).
- Колономос Жамила, д-р Весковиќ – Вангели Вера, *Евреите во Македонија во Втората светска војна*, том 2, (Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1986).
- O'Malley W. John, *What Happened at VATICAN II*, (Harvard University Press, 2010).
- Poslanstvo NDH u Sofiji*, Diplomatski izvještaji 1941-1945, priledila Nada Kisić Kolarović, том 1, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003).
- Poslanstvo NDH u Sofiji*, Diplomatski izvještaji 1941-1945, priledila Nada Kisić Kolarović, том 2, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2003).
- Faherty Barnaby William, S. J., *American Catholic Heritage – Stories of Growth*, (Kansas City: Sheed & Ward, 1991).
- Čekada Smiljan, *prilog raspravi o shemi "de sacra liturgia"* (kasnije konstituciji Sacrosanctum Concilium), prijevod s latinskog: K. Veselić.
- https://www.biskupija-banjaluka.org/?page_id=1581 (пристапено на 7.07 2019 год.)
- <https://www.quovadisroatia.com/doprinos-hrvatskih-biskupa-liturgijskim-reformama/> (пристапено на 7.07. 2019 год.)
- <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bcekada.html> (пристапено на 7.07. 2019 год.)
- <http://db.yadvashem.org/righteous/family.html?language=en&itemId=4404816> (пристапено на 7.07.2019 год.)

---

²⁹ Приватна колекција на авторот на трудот.